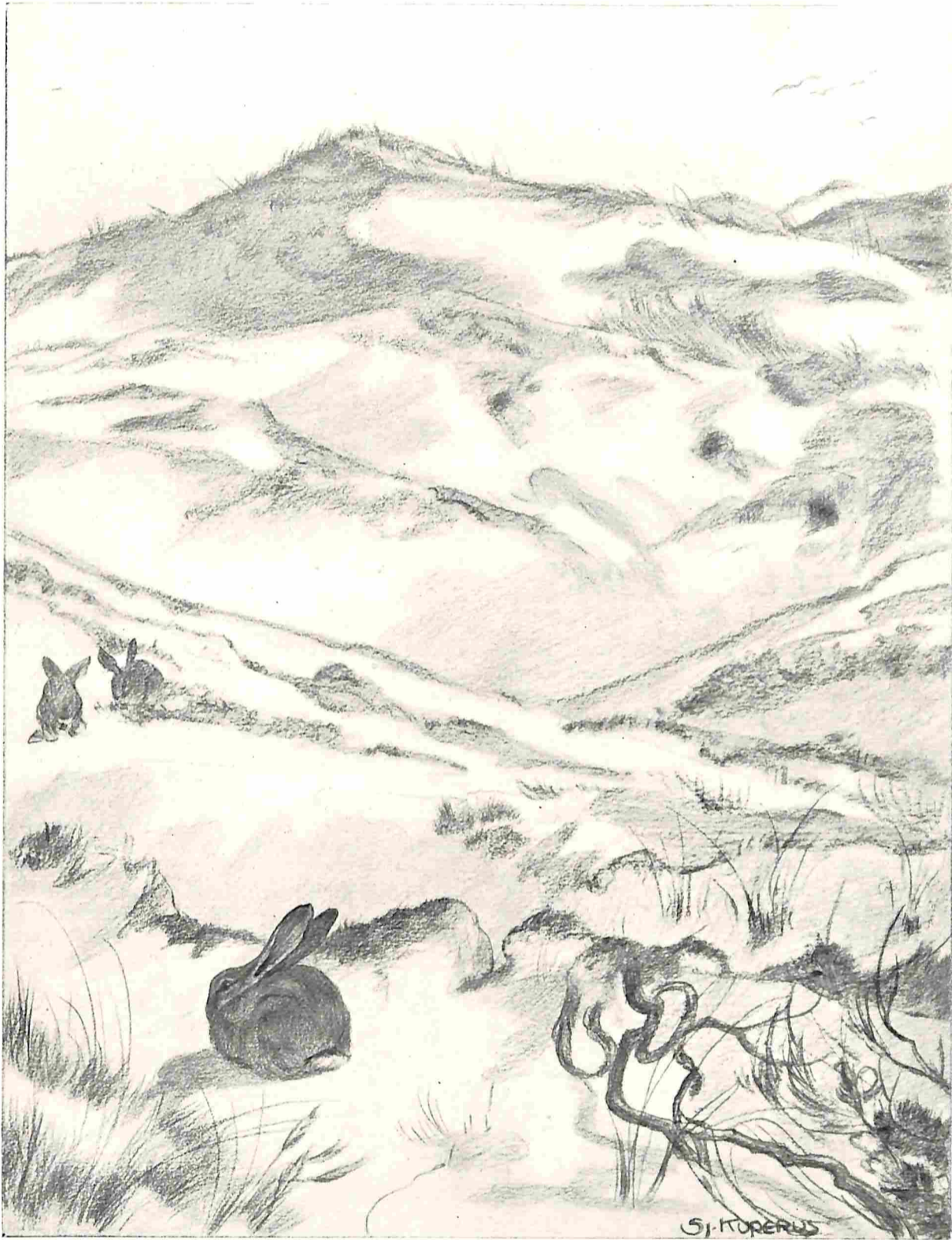

BUITEN

15^E JAARGANG N^O. 27.

ZATERDAG 2 JULI 1921.

KONIJNEN IN DE DUINEN.
Naar de teekening van Sj. Kuperus.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

KONIJNEN IN DE DUINEN, TEEK. VAN S.J. KUPERUS BLZ. 313
 VAN TWEEËRLEI RAS (27), (SLOT), DOOR HAL G. EVARTS „ 314
 PETRUS EN PAULUS, DOOR F. W. DRIJVER . . . „ 315
 PADVINDERS EN VOGELS, DOOR G. . . . . „ 315
 DE BAKERMAT, DOOR J. SCHUITEMAKER Cz., GEÏLL.

BLZ. 316—319

CÓRDOBA (SLOT), DOOR P. C. VAN DER WOLK, GEÏLL. BLZ. 317
 DE DIAMANT (SLOT), DOOR MAX VAN WESEL . . . „ 318
 RAMMEKENS, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLL. BLZ. 320—323
 HOE DE DIEREN SPREKEN (32), DOOR WILLIAM
 J. LONG, VERTAALD DOOR S. CILIA STOFFEL . . . BLZ. 323
 DE MILITAIRE GEHEIMEN VAN SCHIPHOL, GEÏLL. . . „ 324

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men geheve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

VAN TWEEËRLEI RAS

27)

DOOR HAL G. EVARTS.

HET vuren had al lang opgehouden; hij wist, dat de bandieten tot den laatsten man toe gedood waren. Hij maakte vlug een berekening van de afstanden, overwegend of hij door zou gaan en zijn eigen paard halen of terug keeren om een ander te vragen. Hij trok zijn pistool en laadde het met een nieuw stel patronen. Terwijl hij het paard terzijde van den weg bracht, zoodat zijn lichaam het pad niet versperren kon, bad Moran innig, dat Flash het meisje mocht gevonden hebben.

Maar Flash had haar niet gevonden.

Toen hij de hut bereikte, bemerkte hij, dat zij reeds lang weg was. Haar koud spoor liep samen met dat van Brent. Het haar langs zijn ruggegraat stond als een borstel overeind en diep in zijn keel welde een woest gegrom op. Zonder een oogenblik te aarzelen, zette hij het spoor na en terwijl hij voortrende was het, of er twee wezens in hem leefden, twee geesten, die hetzelfde lichaam beheerschten en voortdreven op het dubbele spoor, nagelaten door degene, die hij het meest lief had en hem, dien hij het meest haatte van alles ter wereld. De hond verlangde vurig, het meisje in te halen en haar met zijn liefde te beschermen; de wolf hunkerde er naar, Brent te bereiken en hem met moorddadige woede aan te vallen. Zoo menigmaal in vroeger tijd was bij hem de eene neiging verdrongen en overheerscht door de andere, die zich op dat oogenblik krachtiger deed gelden — nu, voor den eersten keer in zijn leven, werkten beide eendrachtig samen en joegen hem voort op het spoor, waarvan niets dan de dood hem zou kunnen afrukken.

Hun weg voerde over den heuvelrug, die zich uitstreckte tot aan de lage waterscheiding tusschen de Thoroughfare en de Yellowstone. Hij was ruw en ongebaand, maar korter en eenvoudiger dan het lange wildpad, dat door de rivierbedding met haar vele vertakkingen leidde. Op den waterdam hadden zij lang stil gehouden, tot Brent eindelijk tot de slotsom was gekomen, dat Nash verwaald moest zijn. Flash echter stond geen oogenblik stil en zoo vond hij het spoor, dat verder de tegenoverliggende helling afdaalde, veel warmer dan het eerst geweest was. Terwijl hij daar voortrende, donderde het gebulder van het gevecht hem in de ooren; toen hij echter

het dal bereikte, was alles al weer stil geworden. De twee, die hij volgde, hadden de Yellowstone doorwaad en waren rechtsstreeks op de monding van de Atlantic Creek toegelopen. Het spoor was hier warm en nog glibberig van het water, dat uit hun doorweekte kleederen gedropen was.

Toen Flash nog slechts een mijl van de monding verwijderd was, klonk één enkel schot op korten afstand uit de richting van het riviertje — het schot, dat aan het lijden van Moran's gewond paard een einde maakte. Daarop volgde een kreet, die Flash in een razenden duivel herschiep.

Brent, die zich bij het uitbreken van het gevecht ongeveer een halve mijl de Atlantic Creek op bevond, had onmiddellijk halt gemaakt, toen hij het schieten hoorde. Toen het ophield, wilde hij zich snel uit de voeten maken en keerde denzelfden weg, dien hij gekomen was.

Toen had Betty in wanhoop een kreet om hulp geslaakt tot den man, die dat laatste schot afgevuurd had. Het was de kreet, dien Flash gehoord had. Er volgde geen ander geluid meer, want Brent klemde zijn hand op haar lippen. Maar dat ééne was genoeg geweest — Moran en Flash renden beiden op de plaats toe, waar zij nu wisten, dat het meisje zich bevond.

Flash vloog voort met de ontzagwekkende snelheid, die hem in spannende momenten eigen was, wél wetend, dat hij dit spoor volgde om te dooden. Het schuim droop langs zijn slag-tanden en spatte terug op zijn zijdeachtige vacht. Zijn gele oogen waren met bloed beloopt. Zijn hart en ziel waren vervuld van den ziedenden lust, zijn tanden te begraven in het vleesch van den man, die dien kreet veroorzaakt had.

Toen kreeg hij de lichaamslucht — hij zag Brent het pad afkomen, met zijn linkerhand om den pols van het meisje geklemd, dat hij met zich mee sleurde. Brent, die Moran achter zich het pad afhollen hoorde, keerde zich half om en greep naar zijn geweer. Op dat oogenblik vloog een grijze schaduw op hem toe en woeste tanden retten den arm, waarmee hij het meisje vasthield, van boven tot onder open. Zoodra zij zijn greep voelde verslappen, rukte Betty zich los en vluchtte. Moran, die juist de laatste kromming omsloeg, rende haar bijna omver, maar hield zijn vaart in en greep haar vast in zijn armen.

Er klonk een schot uit Brent's geweer; de vlam schroeide Flash, toen hij zijn tweeden aanval deed. Zijn tanden sloten zich om de hand van den man en verbrijzelden de beenderen, terwijl het geweer kletterend op den grond viel. Maar Brent was een krachtige kerel. Hij stootte en sloeg, hij trapte met zijn zware laarzen kwaadaardig van zich af. Toevallig raakte hij met zijn hoofd een dooden boomtak aan; met een enkelen ruk scheurde hij dien los van den stam, zwaaide hem suizend door de lucht en sloeg er krachtig op los. Hij schreeuwde als een vechtend beest, terwijl hij zich zocht te bevrijden van dat onbekende monster, dat uit den nacht op hem neergeschoten was.

De strijd duurde niet lang. Brent zonk op zijn knieën, en vóór hij zich weer oprichten kon, hadden de tanden, die zoo menigen sterken elandstier gedood hadden, zich gesloten om den zachten strot van een mensch. Er was geen geluid onder de boomen.

Toen klonk een kreet, die het dal vulde en tegen de rots-wanden weerkaatste — de wilde, zegevierende kreet van den wolf die gedood heeft.

HOOFDSTUK XXII.

De inwoners van de keurig nette voorstad, die tegen den berg op lag, hadden niet het minste vermoeden van de afkomst van den grooten grijzen hond, die al zooveel jaren onder hen geleefd had. Er werd gewoonlijk aangenomen, dat hij van een zachtvaardig hondenras afstamde, van een soort, die nooit blafte of beet. Het was niet aan te nemen, dat hij ooit toehappen zou.

Er was versche sneeuw gevallen en de menschen keken uit hun ramen naar een bekend tooneeltje. De groote grijze hond rende met zijn eigenaardig glijdenden gang over de glooiende wegen. Hij trok een slede, en de jongen van een jaar of zes, die er in zat, vulde de lucht met zijn juichend uitgestooten bevelen. Niemand, die het zag, had enig vermoeden van den fellen tweestrijd, die de ziel van Flash verscheurde. Hoe konden zij ook weten, dat dit Het Jaargetijde was — de paartijd van de wolven?

Toen de avond viel sloop Flash weg en rende mijlen ver

over de met eikenbosschen bedekte heuvelen. De spookbende rende met hem mee, maar er viel niets te dooden aan het einde van de jacht.

Het was een van die stille nachten, zooals ze in den winter veel voorkomen. Niet het lichtste zuchtje deed de takken ritselen. Het kwik in den thermometer steeg of daalde geen halven graad; het was koud genoeg, dat de bladeren onder de sneeuw niet eens vochtig werden door smelten; het was zacht genoeg, dat zich bovenop geen korstje vormen kon. De natuur scheen stil te staan — weifelend, of zij tot dooiweer of tot bittere vorst zou omslaan.

Flash kwam te voorschijn op de ver uitstekende rotsen, die een uitzicht boden op de aan den voet van het gebergte liggende stad. Hij stond rechtop, zijn grooten kop in een rechte lijn met zijn rug uitgestrekt.

Paarden en koeien stonden stijf van schrik in hun stallen, toen zijn kreet in hun ooren drong. Zwervende wilde dieren hielden hun voetstappen in, kuddenschapen staakten hun dwaasgeblaat. Gesprekken in de huizen beneden werden kort afgebroken.

De inwoners van de stad trachtten zich de vreemde rilling te verklaren, die hun bij het geluid over den rug geloopt was.

Slechts twee van hen wisten de waarheid. Clark Moran en zijn vrouw wisten, dat het de wolfshuivering was, die hen doortilde; dat de kreet de roep was van den laatsten grijzen buffelwolf om zijn wijfje — een roep, die nooit beantwoord zou worden.

EINDE.

PETRUS EN PAULUS.

29 JUNI.

WIE de namen van deze beide mannen noemt, duidt de vertegenwoordigers aan der twee stroomingen in het Christendom der eerste eeuw, welke groote verdeeldheid veroorzaakten in den boezem dier nieuwe gemeenschap. De schrijver van het boek der Handelingen tracht den conservatieven Petrus en den radicalen Paulus, benevens wederzijdsche aanhangers, tot elkander te brengen. Het wettisch standpunt, waarop Petrus en de Joodsch Christenen stonden, wordt hier niet langer vijandig gesteld tegenover het meer vrije beginsel, hetwelk Paulus en de Heiden Christenen huldigden. Waar als leuze in het jonge Christendom gold „of Petrus of Paulus,” daar tracht de schrijver zijn lezers te overtuigen van de eenheid, welke tusschen de beide corypheeën zou hebben bestaan. En de Katholieke kerk volgde het voorbeeld van den auteur van het boek der Handelingen, waar zij de nagedachtenis dezer twee tegenvoeters op één en denzelfden dag zou doen eeren, zoodat de 29e Juni in den Kalender gewijd is aan Petrus en Paulus. Volgens zijn legende is laatstgenoemde, tijdens de vervolging van de Christenen door Keizer Nero, te Rome, buiten de Ostische Poort, met het zwaard gedood. De plek, waar het afgeslagen hoofd drie keer den grond raakte en een waterstraal ontsprongen zou zijn, wordt tot den huidigen dag „Tre Fontane” genoemd.

Van Petrus is bovenal het verhaal bekend, volgens hetwelk deze nadat de Christenen te Rome hem gesmeekt hadden de stad te verlaten, den Christus ontmoette. Op zijn vraag „Domine, quo vadis?” zou de aangesprokene geantwoord hebben: „Ik ga naar Rome om mij opnieuw te laten kruisigen”, in welke woorden een verwijt aan Petrus lag opgesloten, hetwelk door den Apostel begrepen werd, zoodat hij aanstonds terugkeerde. Volgens de legende zou hij spoedig daarna gekruisigd zijn, en wel, overeenkomstig zijn wensch, met het hoofd naar omlaag, omdat hij zich niet waardig achtte op dezelfde wijze als zijn Meester te sterven. Het is van genoegzame bekendheid hoe de bewering weêrlegd wordt, dat Petrus ooit te Rome zou zijn geweest, hoewel de Catholieke Kerk hem als eersten Bisschop dier stad huldigt. Dat als voornaamste attribuut van Petrus de sleutels gelden, vindt zijn oorsprong in de bekende woorden uit Mattheüs 16 vers 19, waarbij dient opgemerkt dat dit en de er onmiddellijk aan voorafgaande verzen, bij welke het vermeldde in Lucas 9 vers 20 en 21 dient te worden vergeleken, als een „husteron proteron,” d.i. omkeer van tijdsorde, zullen moeten beschouwd worden, zooals o.a. onlangs door Prof. Von Harnack in het licht werd gesteld. Soms ook wordt Petrus afgebeeld met een visch, welke, evenals de Visschersring, welke de Pauzen sedert de 12de eeuw tot verzegeling van hun brieven aanwendden, een zinspeling is op de roeping van Petrus als „visscher van menschen.”

Merkwaardig is het, dat een en ander van de oude Donarvereering later overging op Petrus. Wanneer Bonifacius in het jaar 724 den Donar eik te Geismar omhakt, bouwt hij van het hout van den boom een kapel, welke hij aan den H. Petrus wijdt. In Beieren is algemeen het volksgeloof verbreid, dat aan Petrus de heerschappij over donder, bliksem en regen toegekend is, terwijl men, bij onweêr, niet zelden hoort zeggen: „Petrus is aan 't kegelen.” Vaak legt Petrus hier, in oude volkszagen, grooten afkeer aan den dag jegens de soldaten, die onder Wodan's hoede stonden, terwijl Donar als beschermer van het landvolk optrad, reden waarom men dan ook in Beieren de Midzomer- of St. Jansvuren van elders op St. Petersdag brandt. Trouwens, ook in België kent men de St. Pietersvuren, rondom welke de jeugd zingt:

Sinte Peter komt alhier
In ons ronde van plezier,
Sinte Peter met zijn bloote armen
Die zou hem geren komen warmen.

Soms ook brandt de jeugd onder een, aan een over de straat gespannen koord hangende kroon of rozenhoed, een tafeltje met kaarsjes, rond welke men danst, al zingend:

St. Pieter is onze Patroon
Wij zullen hem gaan vieren,
Wij maken hem een kroon
Te midden van ons plezieren.

Als attribuut van Petrus komt ook de Haan voor, als herinnering aan de verloochening door den discipel op de binnenplaats van het paleis van Kajaphas. Als waarschuwing zou het dier dan later, in den vorm van weerhaan, op onze kerktorens geplaatst zijn. Zelfs staat op sommige torens Petrus in eigen persoon als windvaan, gelijk het geval is bij de Domkerk te Baden. Overigens dankt de haan zijn verheven plaats aan de omstandigheden, dat deze aankondiger van den dageraad van ouds gold als symbool van het licht. Dat ook het Schip als attribuut van Petrus dienst doet, gelijk het geval is op munten van de Pauzen Nicolaas V, Alexander VI en sommige hunner opvolgers, vindt zijn verklaring in het bekende verhaal uit Lucas V, betreffende de wonderbare vischvangst door Petrus, nadat Jezus bij hem aan boord was gekomen en hem bevolen had af te steken naar de diepte. Het schip is dan ook het symbool der kerk geworden en nog altijd wordt met dien naam het „langhuis” of de lange ruimte in de kerk, tusschen den ingang en het priesterkoor genoemd. Uit het bovenstaande blijkt dat, terwijl Petrus en Paulus op denzelfden dag gelijkelijk worden vereerd, door de Kerk in niet geringe mate de voorrang wordt toegekend aan den H. Petrus, die dan ook te boek staat als de „Vorst der Apostelen.”

F. W. DRIJVER.

BIJSCRIFT: De dezer dagen afgebrande kerk te Eemnes Binnen, gesticht in het jaar 1439, was aan den H. Petrus gewijd, terwijl een der, zich in den gespaard gebleven toren bevindende, klokken den naam „Sinte Pieter” draagt. D.

Padvinders en Vogels.

Ook ten onzent komt de vogelbescherming meer naar voren onder de goede werken, welke de padvinderij voorstaat.

In Engeland is de bekende leider Sir Baden-Powell er toe overgegaan een nieuw aanmoedigingsinsigne beschikbaar te stellen voor jongens en meisjes, die zich bekwaamden om in deze richting werkzaam te zijn. Gevorderd wordt kennis van vogels, nestbouw en eieren in hun omgeving voorkomend, benevens eenige bekendheid met de levensgewoonten der trekvogels. Als taak worden notities verwacht van aankomsten, vertrekdata, waarneming van voorkomende vogelsoorten en de bewaking van tenminste een drietal uitgehangen nestkastjes. Daarbij wordt bekendheid met de vogelbeschermende landswetten vereischt, welke wetten trouwens aan iedere politiepost en op elk postkantoor ginds ter lezing hangen.

Buitenwonende jongens- of meisjespadvinders moeten zorgen althans vier broednesten te kunnen aanwijzen, welke zij naar beste krachten bewaakt hebben tot het broedsel uitgevloren was, stadskinderen wordt de verplichting tot vogelvoeren en drinkwaterschaffing opgelegd.

Het beoogde doel kan langs dezen weg ongetwijfeld uitstekend gediend worden, terwijl deugdelijke leiding en voorlichting meerdere waarborgen voor vogelkennis en vogelvriendschap bieden zullen.

G.

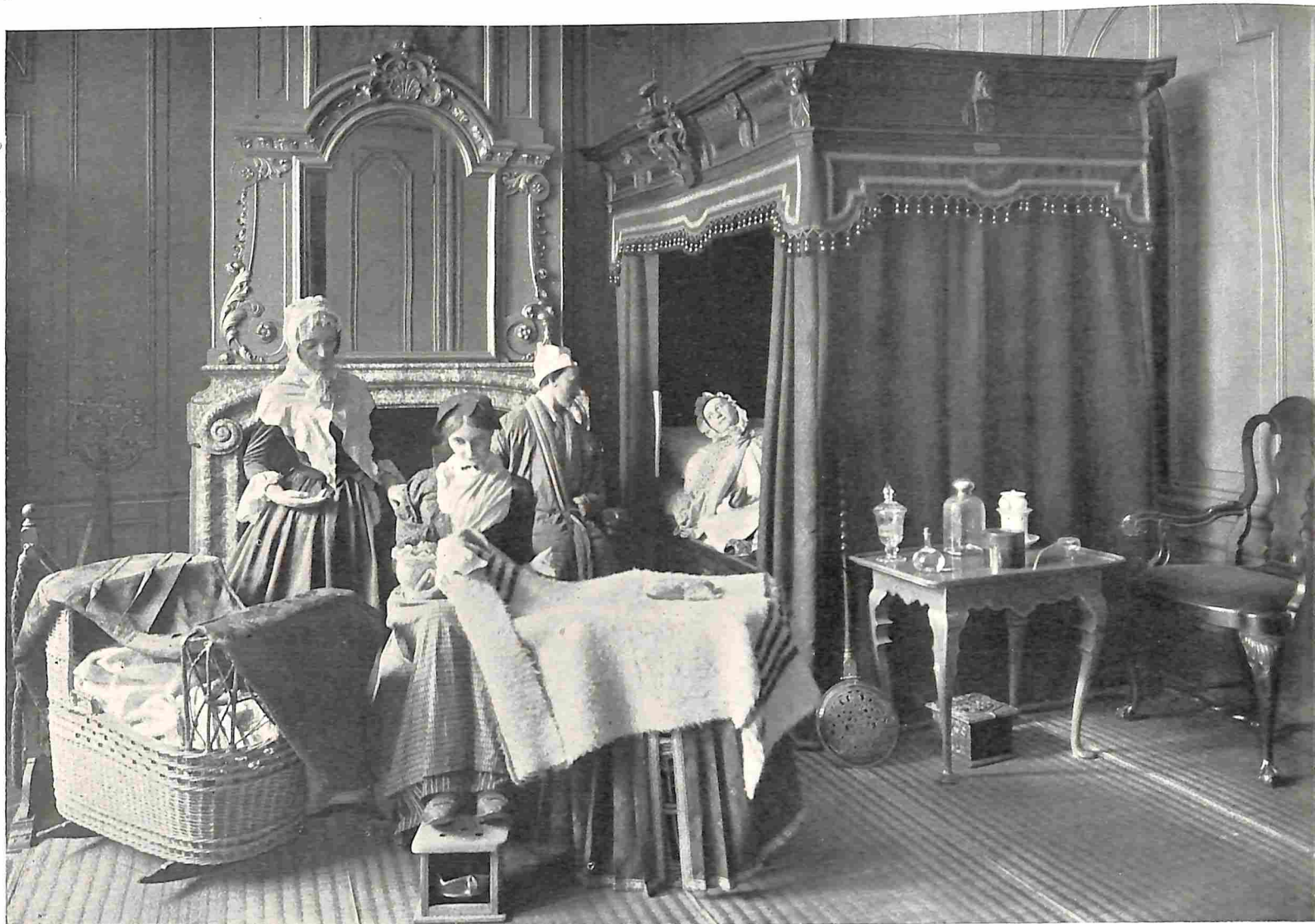

Foto C. Steenbergh.

OUD-HOLLANDSCHE KRAAMKAMER IN HET STEDELIJK MUSEUM TE AMSTERDAM.

DE BAKERMAT.

DAT de plaats waar we „geboren en getogen” zijn, wel eens onze *bakermat* wordt genoemd, is bekend. Maar waar die uitdrukking vandaan komt, en wat eigenlijk een bakermat is of vroeger was — er zullen niet zoo heel veel menschen van onzen tijd zijn, die dat weten te zeggen.

In 't Rijksmuseum staat naast een mandwieg in 't fragmentengebouw o.a. 'n klein model van de bakermat, en op oude prenten in 't Prentenkabinet vinden we afbeeldingen er van. Daaruit blijkt, dat het meubelstuk bestond uit 'n groote langwerpige *mand* en dat *de baker of de moeder daarin zat*, als ze 't kind verzorgde. In 't zeer interessante opstel van Prof. Dr. G. Kalff in „*Huiselijk en Maatschappelijk Leven*” (dat een gedeelte uitmaakt van het prachtwerk Amsterdam *in de 17e eeuw*) wordt op onderhoudende wijze het een en ander verteld in verband met de bakermat. 'n Gedeelte van mijn artikeltje is aan die beschrijving ontleend.

De eerste prent op de volgende bladzijde stelt de moeder voor, gezeten in de bakermat bij 't vuur, terwijl 'n deftig heer met muts en tabberd bij haar zit; waarschijnlijk 'n dokter, die haar wijze lessen geeft over de beste wijze van behandelen en voeden van zuigelingen.

Op de tweede prent is de baker bezig de zuigeling, die ze bij de beentjes vasthoudt, te reinigen. Naast de bakermat staat 'n mand met schoone luiers gereed. Links zien we een brandende kaars in een kandelaar op een tafeltje bij 't vroolijk knappend vuur; op den achtergrond de bedstede met de wieg er voor.

Op de eerste prent op blz. 319 zien we de baker in alle waardigheid gezeten met de baby op haar schoot. 'n Vrouwelijk persoon reikt haar iets aan. De kraamvrouw in 't kraambed kijkt toe. Door de geopende deur zien we in 'n tweede kamer het gezin aan tafel zitten.

Nog bestaat er 'n prent, daaronder gereproduceerd, waarop 'n kraamheer z'n kind bewondert, terwijl de kraamvrouw met 'n gelukkigen glimlach door de opengeschoven gordijnen van de bedstede ligt te kijken; op weer een ander prentje (zie blz. 318) zien we een vrouw met 'n stijf ingebakerd kind op den arm.

Als de jonggehuwde vrouw in de blijde verwachting was, moest er gezorgd worden voor de „luurmant” met toebehooren: de kraamstoel, het schut, de wieg, de bakermat, de vuurmand, het tobbetje, het kraamjak, de doopluur en wat er al meer tot de vereischten eener welingerichte kraamkamer behoorde.

In de „gouden eeuw” trachtten de kraamvrouwen die kraambezoek afwachtten, elkaar te overtreffen in de weelderige inrichting der kraamkamer.

Was eenmaal het kind goed en wel ter wereld gekomen en aangekleed, dan werd het den kraamheer „statelik opgedragen” door de „vroemoer”. Hij hoorde dan uit haar mond „dat gulde woort, na het sprookje van twee hondert jaar oud: „Vader, zie daar is uw kint, onze lieve Heer geeft er jou veel geluk mee, of haalt het vroeg in sijn Rijk!”

Het zonderlinge laatste gedeelte van dezen gelukwensch (zegt Prof. Kalff) scheen den kraamheer der 17de eeuw niet te treffen, want de oude schrijver (die deze spreuk vermeldt) gaat op deze wijze voort de vadervreugde te schilderen: „O, bloet, hoe boelt hem dat! Wat is dit weder een nieuwe vreugde en vermakelijkheid! Hoe staat hij nou en kijkt als een aap met een jong katjen in den arm! O, Jemeny, wat is hij mooi opgeschikt.”

Was de kraamvrouw sterk genoeg dan kwam het kraambezoek. Dan werd er terdege getraceerd op kandeel, die bestond uit „Rhijnsche” wijn met kaneel, foelie, kruidnagelen en suiker. Daarbij werden „gesuykerde spouwertjes” en suikerkoekjes rondgedeeld. Spouwertjes waren dikke, kleine beschuiten met anijszaad gebakken, die door midden gesneden (gespouwen) werden en dan geboterd en gesuikerd.

In het tooneelstuk van Asselyn „Kraambed van Zaartje Jans” (1683), wordt aanschouwelijk voorgesteld, hoe 't op zoo'n kraambezoek toeging. De kraamvrouw werd in haar stoel gezet, het kind „opgebakerd en gekleed”, begraven onder eenige lagen van „cruynmutsjes, flepmutsjes en vaderliefjes” en stijf verzwaachteld, zoodat niets buiten de wind-

selen uitstak dan het hoofdje. De dames van de visite begonnen nu haar nieuwsgierigheid te voldoen door het stellen van allerlei belangstellende vragen. Als dan de baby van hand tot hand ging en bewonderd werd, dan hoorde men de uitroepen: „Dat is zoo'n lief hartje! Dat is een zeun! Watte vuisten het hij, of 't al 'n half jaar was geweest! Siet, wat heldere kijkertjes het hij, ze staan zoo helder als glas!”

De eene zegt: „Het lijkt zijn vaartje op een duyt; de ander: het bovenste deel van het gezicht sweemt 't allemaal zijn vader! Dan weer: Jee, wat lijkt het geweldig na de moeder. Baker, wat heb jet kant netjes opgeschikt!” Zoo ging het voort, totdat de visite druk lachend en pratend aftrok.

Of in Amsterdam de kraamheer ook mee aanzat bij het kraambezoek, vind ik niet vermeld. Wel weet ik, dat in Noord-Holland vóór ruim 'n halve eeuw de vader door de buurvrouwen soms op 'n stoel werd neergezet, omhangen met 'n rok van z'n vrouw. Het ging daar recht vrolijk toe in de dorpen als er kraambezoek was. Er werd vlijtig brandewijn met boontjes (rozijnen) gedronken en „heel 'wat „dikke koek” en „suikerstikke” gegeten, zoowel als beschuitten met muisjes; ronde muisjes, als „de pop” 'n meisje en lange puntige, als het 'n jongetje was. Het ging er wel eens luidruchtiger toe dan wenschelijk was met het oog op de gezondheid van de pas herstelde kraamvrouw. De bezoekende vrouwen hadden soms zóódanig „'t wild in de beenen”, dat ze over een brandende kaars, die op den grond gezet werd, heen sprongen.

Deze gebruiken behoren thans tot het verleden. En de bakermat en de vuurmand komen nog maar alleen voor in museums en op oude prenten. De meeningen omtrent het behandelen van de zuigelingen hebben zich zeer gewijzigd, ook al in verband met de veranderde inrichting van onze woningen. We kunnen ons heel goed voorstellen, dat vuurmand en bakermat meer reden van bestaan hadden in den tijd, toen er nog geen kachels waren en de huiskamer moest worden verwarmd door het vuur op den open haard, het groote turfvuur onder den ouderwetschen schoorsteenmantel, waarbij men, zooals 'n spotvogel het uitdrukte „van voren verbrandde en van achteren zat te klappertanden”. Maar 't meest hebben de vooruitgang der wetenschap en der beschaving er wel toe bijgedragen, dat ze buiten gebruik zijn gesteld — tot zegen voor de babies en hun moedertjes.

J. SCHUITEMAKER Cz.

CÓRDOBA.

(Slot).

ER zal op de geheele wereld wel geen bouwwerk zijn, dat zoo koud, zoo absoluut-niets-zeggend aandoet, als deze zoogenaamde moskee van Córdoba. Het christelijke en het Moorsche detoneert er in zeer hinderlijke mate. Zooals beide in de wereldgeschiedenis een conflict waren, zoo vormt het thans ook in dit tweeslachtige bouwwerk een conflict in onze ziel. En dit conflict schijnt het geheele ontroeringsmechanisme van ons gemoed stop te zetten. Geen bewondering, geen aangrijping, geen schoonheid gaat er uit van deze vermaarde moskee van Córdoba. Ze is vrij van alle fantasie; vrij van grootschheid; vrij van gratie, ja, eerder stijf en log. Men staat er tegenover, als voor een merkwaardigheid; voor iets wonderlijks; een rareit. Maar men blijft ongeroerd; passieloos; koud. En méér dan dit; er gaat bepaald iets vijandigs van uit, dat zich ten slotte oplost in een gevoel van ridiculiteit. Het geheel is nu één groote dwaasheid geworden en de wansmaak en het gebreke aan fijn gevoel der successievelijke bouwmeesters, moet bepaald aan het geniale gegrensd hebben. De moskee van Córdoba

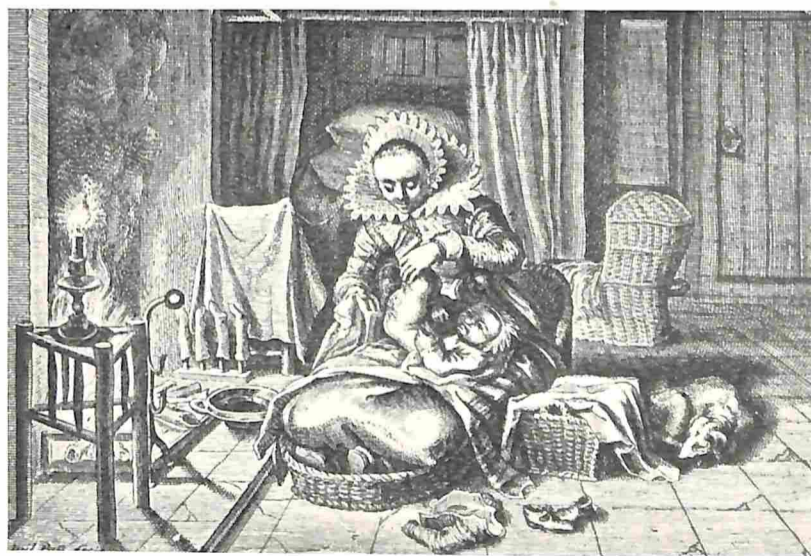

DE BAKERMAT.

Naar een prent van Magdalena van de Passe.

is een dooréénrammeling en rameiing van dof-gedempt oud en olie-glimmend nieuw; van volslagen dood, van één-gereten Moorsch, en levend Katholicisme; van uiterste, sobere simpelheid en baldadige overlading van lofwerk; van stijl en stijl-loosheid; van opzettelijke verminking en smakelooze opdringing; van zwijgen en schreeuwen. En door zoo'n hopelooze, tergende dooréénrammeling is een soort bouwwerk tot stand gekomen van verwonderlijke leegheid; niet de minste bekoring, noch ontroering; de groote roep die er van uit gaat is zuiver cerebraal. Maar dit is geen maatstaf voor het gemoed, en toch is het, terwille van het levensgeluk en de levensverrijking, om het laatste te doen. De groote maatstaf voor óns, buiten alle detailleerende beschrijving en cerebrale overtuigingen om, is: of 't ontroert. Bedroevend is 't te weten, dat er zooveel aan is verbouwd en wel door twee diametraal-tegenoverelkaar staande vijandige geestes-richtingen; maar ondanks dat, krijgt men toch den indruk, dat ook de oorspronkelijke Moorsche moskee niet op die hoogte stond, die wij o.a. door

latere Moorsche bouwmeesters in het oude Andaluzië hebben zien innemen. Van den aanvang af is de moskee van Córdoba een onbezield bouwwerk geweest, nòch doorlicht van vernuftsgefonkel, noch levend-warm van gemoedsovergave, van liefde. Ze was een copie; een copie, zij 't grooter en groot-scher, van de toenmaals befaamde moskee van Caïro. Daarmee is eigenlijk alles verklaard. en veroordeeld. Ja, misschien..... als toenmaals de geniale bouwmeesters van het Alhambra geleefd hadden..... Maar de moskee van Córdoba werd alleen slechts een copie. Daarom mist ze de genialiteit der vinding; ze mist de warme emotie-trilling des kunstenaars; noch vinden wij in haar de aanvoeling van de feillooze intuïtie. Zeker, het was geen bouwwerk waarin de zin voor intimiteit tot uiting kon komen; het moest een ruimte-bouw worden, een zaal die duizenden kon vereenigen. Want dit was eigenlijk de droom van den machtigen Heerscher: in Córdoba een nieuw, Westersch Mekka scheppen, waar héél het pelgrimdom des Islams een plaats zou vinden. De idee van deze moskee werd meer gedragen door machts- en grootheidswaan, dan door kunstgevoel, en er waren geen bouwmeesters die dit alles konden paren. De geheele opzet, met zijn duizende zware en tamelijk logge, lage pilasters, sommigen van gevlekt marmer of andere gevlekte steensoorten waarvan echter de kleur door de duisternis niet uit komt; andere van gedraaide, zeer leelijke habitus, maar met den roem van elders, ja van de Aya Sophia, weggebroken te zijn; doch de meeste echter van gewone grijze kleur zelfs niet door een sage opge-

DE BAKERMAT.

Naar de prent van W. van de Passe.

sierd; en dan deze pilasters, verbonden door in twee verdiepingen opgebouwde zeer eenvoudige, hopeloos uniforme bogen met hun totaal effectlooze rood-wit beschildering; dit alles rammelde van radelooze fantasieloosheid. Daartusschen de platte plafonds van donker hout en met dof-goud inlegwerk. Een rariteit werd het zeker, vooral door allerlei verhalen omtrent de herkomst van het bouw materiaal en de lofzangen door hof dichters. In enkele details, die intusschen veel beter zouden uitkomen indien 't er niet zoo donker was, wist de kunstzin en kunstvaardigheid van een of anderen bouwmeester zich los te werken uit het vlakke, levenlooze schema van het geheel. Er zijn decoratie-details van ongemeene schoonheid, die vooral in de gebeds-nissen, ruimten van slechts enkele kubieke meters, tot volle ontplooiing kwamen. Dáár zien we marmer platen van ettelijke vierkante meters, als een hekwerk uit- en dóórgebeiteld met bloem- en bladmotieven van weergalooze kunstvaardigheid. Dáár zien we weer het minutieuse, liefde-volle intimiteits-werk der Mooren in vollen rijkdom en niet te evenaren. De Mooren waren geen bouwers van het gigantische; het waren, gelijk echte Oosterlingen, intieme zielsbeschouwers, die zich plachten terug te trekken in de kleine schuilhoeken van hun gemoed en hun leven plachten te genieten in de kleine, verscholen pátio's hunner kleine, samengedrongen woningen. In het fijne decoratie-werk van de moskee van Córdoba, steekt boven alles het mozaïk-werk uit: Wat in het Alhambra relief-werk is, is hier in de moskee mozaïk-decoratie. Met een warreling van milliarden mozaïkjes van enkele vierkante millimeters grootte, worden hier hoewel plaatselijk, betooverende effecten verkregen. Pilasters, boog-decoraties, geheele koepels zelfs, zijn hier en daar één kleurenwarreling van uiterst fijn mozaïk-effect. De kleuren zijn er rood, blauw en goud. Maar het is overal zóó donker dat er alleen door middel van een kaars op een stok een afschijn van te zien is. Vooral van de mooiste deelen van de moskee, de binnenversiering der gebeds-nissen met hun schelp-vormige koepel die wonderen zijn van mozaïk-decoratie, gaat de groote bekoring te loor door de zeer groote duisternis. Arabische spreuken in gestyleerd mozaïk-sierschrift. Wel kunstig is dit dóórgevoerde mozaïkwerk. Maar toch wordt daardoor alles ten slotte wel van een zekere vlakheid, niet het minst door het lichtgebrek waardoor de kleuren, waar het om te doen is, verstommen, en missen we het fenomenale relief-effect van het Alhambra, maar..... laten wij bedenken dat het bouwwerk van Córdoba al 'n vijf eeuwen oud was, toen Granada pas tot roem begon te komen. Nooit zullen wij ont-komen aan de neiging om de moskee met het Alhambra te vergelijken, waarbij eerstgenoemde volkomen in het niet zinkt; maar wij mogen het eigenlijk niet doen, want het zijn twee geheel andere soorten van bouwwerk, van geheel andere bestemming en dan, ze liggen eeuwen uit elkaar. Maar vergelijken doen wij toch, omdat voor ons niet de maatstaf ligt in het eerlijk-cerebrale, maar in de vage, zielsbedwelmende ontroering. En zoo verbijsterend en goddelijk en ontzachelijk deze is van het Alhambra te Granada, zoo leeg en dood is deze van de moskee van Córdoba, een bouwwerk zonder esthetisch effect. De bouwmeesters van de moskee hebben niet gekend de waarde van het licht in een bouwwerk. Vergeefs werd hier en daar een lichtgat, of nog vreemder, gekleurd glas aangebracht, waarvan het onmogelijk is de feitelijke bedoeling te doorgronden, want het effect is uitgebleven. De donkerte die in de moskee heerscht, is vrij van stemming, vrij van romantiek, vrij van religieuse wijding; ze is ook vrij van elke stemming bedoeld; zoo wordt de donkerte alleen maar als hinderlijk en als een fout gevoeld. Een bouwwerk dat geheel los staat van het licht, het licht met recht totaal verwaarloost en negeert alsof het niet bestond, is een architectonische mislukking. Een bouwwerk dat, *in verband* met bedoeling en innerlijke constructie, niet door 't noodige licht gedrenkt is, is niet voor het oog gemaakt, en heeft geen aanspraak op esthetische waardeering. Het licht is, uit den aard der zaak, de basis der esthetische aandoening. Alles wordt beheerscht door het licht; het licht is het evangelie der esthetische aandoening. Als met het licht geen rekening gehouden wordt,

is de grond voor iedere esthetische aandoening vernietigd. Licht-effect is alles. Maar de moskee was een copie! En wat niet gecopieerd kon worden was: het licht van Afrika. Wat misschien voor Caïro mogelijk was, was het niet voor Andaluszië. Nooit hebben Mooren in Spanje aan hun eigen oude gebouwen bijgebouwd zonder de invoeging van een nieuwe pátio! En ziet, ettelijke malen hebben ze zélf nieuwe stukken aan hun moskee gevoegd en het nieuwe stuk zonder meer aan het oude geplakt, zonder nieuwe pátio! Dit is misschien een der meest eigenaardige dingen van de moskee van Córdoba, van Spanje zelfs, ja misschien van de heele Moorsche kunstgeschiedenis: aan den eenen kant onbegrijpelijk, zonder twijfel een onbegrijpelijke fout; maar aan den anderen kant verklaarbaar doordat steeds de moskee van Caïro in herinnering moest worden gehouden. Maar zoo'n grenzeloos slaafsch Schablone-werk tegen alle beter weten in, tegen alle esthetisch gevoel in, is op zich zelf een bezienswaardigheid, hoe pijnlijk het ook is. De christelijke na-bouwers hebben zonder twijfel in deze lichtkwestie een zeer groote schuld door het aanleggen van die groote hoeveelheid donkere kapellen tegen den buitenmuur aan. Ze openen niet naar buiten, dus al die Moorsche poorten, die wij aan den buitenkant van den muur bewonderd hebben, blijven voor goed gesloten: daar zijn van binnen de altaars tegen gebouwd. Door die tientallen poorten drong vroeger natuurlijk een zee van Spaansch licht binnen. Door die af te sluiten, terwille van de troosteloze somberte der kapellen, is aan het levenshart van het Oostersche bouwwerk een doodsteek gegeven. Maar de groote tempel had nog meer licht nodig. En het Oostersch-bouwkundig raadsel blijft: waarom is er geen pátio in het midden bijgebouwd.

DE BAKERMAT.
INGEBAKERD KIND.

Moge dus de bijbouwerij en de verminking en verkrachting door de christelijke opvolgers bijgedragen hebben tot de wansmakelijkheid van de moskee van Córdoba, de Mooren zélf hebben ook, dank zij de uiterste consequenties eener copie-bouw, een ondoordachtheid gedaan en bijgedragen tot een esthetische mislukking zonder weerga. Tenzij..... En het zou werkelijk een opluchting en een redding zijn uit de impasse waarin wij geraakt waren, indien het door de geschiedenis kon worden wáár gemaakt; tenzij..... het renaissance-koor der Christelijke nakomers, dat zoo precies in het midden van de moskee staat, juist op de plaats waar de Mooren een pátio plachten vrij te houden, inderdaad de plaats van de door de Mooren ingelaschte pátio inneemt. Indien dit eens bewezen kon worden! Er zou dan voor den bouw van dit koor niets zijn weg-

gebroken van de moskee, (zij 't ook, dat Karel V nooit tegen dergelijke vandalismen opzag), al was daarmee weggenomen de groote lichtbron, die van de moskee van Córdoba maakte het toover-paleis waar de oude Arabische geschriften in zoo hoogdravende taal van plachten te getuigen.

Indien dus over honderd jaar, als de volgende wereldoorlog uitbreekt, een vliegeniersbom precies op het christelijke koor valt en dit vernietigd en opgeruimd wordt, zal het noodlot recht hebben doen wedervaren over het oudste kunstmonument der Mooren van Europa en over de wereldberuchte kunstzinnigheid van Karel V. En de moskee van Córdoba zou weer levend worden. En wie weet wat dan voor schitterends te voorschijn zal komen, wat nu begraven ligt in de donkerte.

P. C. VAN DER WOLK.

DE DIAMANT.

(Slot).

DE honderd gulden had Hendrik na de onderteekening van 't officiele stuk, contant ontvangen. Maar de diamant..... daarvan had hij het tastbare bestaan nog niet ondervonden.

Zijn ijle droomfantasiën, luchtig aan elkaar geweven met brooze zijden fantastische draadjes brachten hem weer verder, een ander droombeeld vertoonde zich voor zijn oog. Geheimzinnige visioenen welke niets met de werkelijkheid uit te staan hadden, voerden hem in 't rijk der weelderige verbeelding. Hij zag oneindige velden, waarop

DE BAKERMAT.

Naar de prent van W. van de Passe.

de tram kostte weer een stuiver...

Maar dat was zelfs blijkbaar voor een droombeeld te bar. Hard werd er aan de bel getrokken. Droombeeld of werkelijkheid?

Een driftige, krachtige herhaling bracht de oplossing. 't Was werkelijkheid. Maar wie kon dat zijn, zoo laat in den avond? Hij verwachtte niemand.

Weer werd er gebeld, hard, schel en aanhoudend. Zoo'n brutaliteit om je zoo in je dutje te storen, 't was gewoonweg burengerucht. Ja, ja, schellen jullie 't huis maar in, ik kom! Wie het ook wezen moge, vriend of vijand, hij zou ze eens degelijk op hun nummer zetten.

Traag strekte Hendrik zijn armen uit, hè, zoo'n slaapje na het eten frischt je heelemaal op. Ja, ik kom. Wat die lui een haast hebben! Even m'n sigaren wegbergen, je kunt nooit weten. We leven in zoo'n slechte wereld.

De sigaar, waar hij aan bezig was, waarvan het brandende eind juist een ongevraagd gat in het versleten tafelkleed boorde, stak hij voor alle veiligheid maar in z'n mond. Toen ging hij open doen, mopperde tusschen zijn tanden zoiets van dat 't wel leek of de duivel vergezeld van al z'n trawanten vanavond hem met een bezoek kwam vereeren.

't Was echter de Duivel niet, 't was veel erger! Toen Hendrik de deur van het bovenhuis eindelijk had opengetrokken zag hij een bonte karavaan welbekende schuldeischers staan, bibberend in de kou, wit van de sneeuw welke hen met een eerbiedwaardig kleed bedekte.

Daar hadt je eerst den kruidenier, die moeizaam z'n kromme beenen naar boven heesch, vlak op de hielen gevolgd door den slager, hijgend, de man was met permissie kortademig, bijna gelijktijdig betraden ze het nauwe portaal. Vlugs daar achteraan de bakker, een lange, gezonde pootige kerel, wiens bromstem men reeds kuchend en mopperend van verre de trap op hoorde komen. Er volgde nog meer bezoek, 't leek wel een jubileum! Er werd opnieuw gebeld: de kleermaker had zijn boezemvriend den banketbakker meegebracht, samen huppelden ze de hoge trap op, fluitend als op een publiek bal, betraden ze Hendrik's heiligdom. 't Werd er gauw benauwd. Hij kon de menschen in het portaal niet meer herbergen. Ze traptten mekaar op de teenen in het half donker van 't zwakke elektrische ganglichtje. Hendrik besloot lucht te maken, opende z'n eetkamer, tegelijkertijd salon en ontvangzaal, ten einde de onverwachte gasten op waardiger wijze te ontvangen. Als een kudde, voor welke de herder het hok opent, stortten ze zich in het niet bijster ruime vertrek, snakkend naar een beetje frissche lucht, daar ze in het portaal dreigden te stikken.

Maar ook hier bleek alras de lucht niet voldoende voor de steeds groeiende gastenschare. Er hing 'n onaangenaam duffe menschenlucht, dikke walm van uitgeblazen adem,

het rijpe koren reikhalzend ten hemel staarde in fiere, hupsche bochten en ranke lijnen, prachtige bloemenvelden tooverden hun harmonische subtiele kleurschakeering voor z'n smachtende oogen, schoone vrouwen en meisjes dansten op een grasveld zoo zacht en egaal als een fluweelachtig donzig tapijt.

Zijn droom bracht 'm in het luilekkerland van voor den oorlog. Sigaren waren kosteloos verkrijgbaar gesteld, je kreeg ze ter vervanging van je belastingbiljet per aangeeekend pakket thuisgestuurd. Meer en meer dreven zijn mijmerijen hem van den beganen grond af, in hogere sferen. De oorlog had nimmer plaats gehad,

afkomstig van lieden die haast hebben, den verhitte strijd om het bestaan voeren op een wijze, waardoor een te snel verbrandingsproces plaats grijpt, een voorbarige omzetting van energie in Kracht en Daden. Ze stormden naar binnen, de lange onafgebroken rij schuldeischers, er scheen geen eind aan te komen. Een ware zondvloed.

De waschvrouw, frisch en coquet met het witte schoone mutsje, de vuile wasch in de eene, de schoone in de andere. De apotheker met zijn laatste klaargemaakt drankje, waar het etiket in der haast nog bij hangt, de meid van den dokter met haar meesters rekening in Zondagsche uitrusting, zoo versch van d'r officieele vrijer, die buiten geduldig staat te wachten, ze liepen allemaal maar binnen, alsof 't een distributie-kantoor was. Hij liet de straatdeur wijselijk open staan, dat spaarde tenminste het eerverend gebel waarmede de schuldeischers zich aankondigden, eentonige afwisseling van begeerige tronies, door één enkel verlangen gedreven, de afbetaling van hun schulden, waar ze op stonden als Shylock op z'n pondje vleesch.

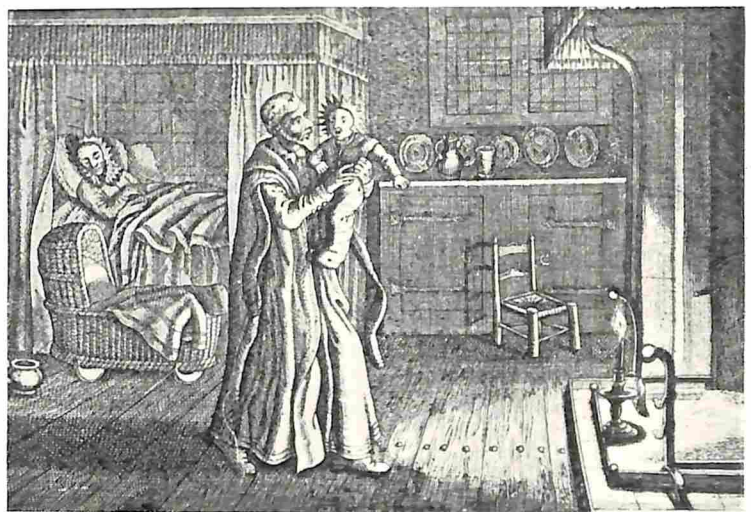
Ze traptten mekaar chronisch op de eksterogen, schreeuwden, vloekten en zetten hun gesjacher na enkele oogenblikken, de pijn vergetend, rustig voort. 't Was een gekijf waar een vroegmarkt kinderspel bij zou lijken. 't Was in de kamer om te stikken. Hendrik maakte telkens meer ruimte, opende zijn slaapkamertje, de badkamer, de kleine keuken, het berghok, tot de laatst aangekomenen, z'n eerbiedwaardige huisheer, gehuld in een lekkeren dikken, warmen pels, gevolgd door 't zoontje van den melkboer, die pa op waardige wijze kwam vervangen, brutale vlegel, die door 't huis rende en stoeide als op veroverd terrein en de grootste praats had, met een zoet lijntje naar zolder gelokt werden, daar anders zonder twijfel de aanwezigen dreigden te stikken in gebrek aan lucht, waarvan de beschikbare hoeveelheid beslist ontoereikend bleek.

En ze schreeuwden door elkaar, de een al harder dan de ander, trippelden door zijn bescheiden appartement met een verbluffend sans gêne. 't Was er een smeerbeel, om twee dagen, dag en nacht een werkster te nemen! Een oorverdoovend geraas, een modern Babylon.

Hendrik leefde als in een droom, stond versteend, verbluft. Pas langzaam drong het tot 'm door. Ze hadden de geschiedenis van den diamant gelezen, en kwamen betaling van hun achterstallige schuld eischen of beslag leggen op het vermeende gevonden kostbare edelgesteente van de „Diamantfabriek", waarvan honderd kranten zijn glorieus bezit in vlammeende letters in alle hoeken van het land uitschreeuwden.

De strijd om het armzalige slijk werd vuriger. Hij peinsde, zocht naar uitkomst, maar kon ze toch dat *éne* niet vertellen: de waarheid. Van de truc, de honderd gulden... En dan die armzalige honderd zilverlingen... Juist voldoende om zijn eenige hartstocht voor een lekker sigaartje eenige maanden te bevredigen. Een druppel in den Oceaan... hij zou daarmee toch nimmer al die bijna verjaarde schulden kunnen betalen.

Hendrik kreeg het benauwd, voelde zich allesbehalve in dat zeer gemengde milieu met die wisselende stemmingen, op z'n gemak. De angst kroop hem naar de keel, wanneer hij zoo tersluiks die schreeuwende, verwoed tegen elkaar op-

DE BAKERMAT.

KRAAMHEER MET KIND.

Naar de prent van W. van de Passe.

biedende schuldeischers gade sloeg. Het was een helsch spektakel.

Ze verkochten onderling hun vorderingen, waren in hun opwindenden handel Hendrik's bescheiden persoontje bijna vergeten.

Maar ze hadden 'm al gauw weer in de gaten toen hij probeerde er tusschen uit te knijpen. Nu barstte de bom eerst recht los! Hij moest, hoe zeer 't hem ook speet, het geheim wel verklappen. 't Ergste was, dat ze hem niet geloofden. Hij stond daar als een leugenaar, bijna een oplichter, kon ze maar niet aan het verstand brengen, dat 't een truc was om een vriend uit den nood te helpen.

De schuldeischers doorsnuffelden het heele huis, doorzochten laden en kasten tot in de meest verborgen hoekjes, maar er kwamen wel oud, versleten en gestopt linnengoed, kousen met groote gaten, afgedankte papieren boorden voor den dag, echter geen diamant!

Het werd zoo bar, dat de politie er ten slotte nog bij te pas moest komen. De wilde, verblinde schuldeischers, in dolle woede door hun nutteloos zoeken als een stier voor het roode doek, aangespoord, geprikkeld, wilden Hendrik te lijf, om hem het vermeende verborgen diamant van het bloote lichaam te scheuren. Buren, die niet begrepen welke orgie boven plaats greep, hadden de politie gewaarschuwd, die er eindelijk een eind aan maakte, doch niet zonder dat Hendrik bont en blauw dien avond naar bed ging.

Hij had z'n honderd gulden royaal verdiend!

Sedert dien tijd keek Jansen zijn vriend Hendrik niet meer aan. Zou er iets uitgelekt zijn, zou hij weten van het gedwongen verraad?

Een half jaar later ging de diamant-zeep-fabriek op de flesch, een oneervolle begrafenis, zonder belangstelling. Het bedrog was aan 't licht gekomen, er werd eenigen tijd hartelijk om gelachen. Maar weldra raakte het heele onbeteekende gevalletje in het vergeetboek, een brok vergankelijke historie dat slechts door een medelijdenden chroniqueur aan de vergetelheid ontrukkt kon worden.

MAX VAN WESEL.

RAMMEKENS

„IN 1585 besloot Koningin Elisabeth na lang aarzelen aan het verzoek om hulp van de Staten te voldoen en 5000 voetknechten en 1200 ruiters te zenden, op voorwaarde echter, dat haar de versterkte plaatsen den Briel, Rammekens en Vlissingen in pand zouden worden gegeven en zij daar een bezetting zou mogen leggen”.

In deze of dergelijke bewoordingen wordt de voorgeschiedenis van Leicester's komst in de Nederlanden aan de Nederlandsche jeugd onderwezen. Het zinnetje is mij altijd bijgebleven. Vanwege dat irriterende woordje „Rammekens”. Alsof 't zoo iets dood gewoons is, wordt daar Rammekens in één adem genoemd met de overbekende steden Brielle en Vlissingen, terwijl toch geen sterveling leert, waar Rammekens gelegen heeft, en evenmin, dat 't daar en daar lag, maar door die en die gebeurtenissen in dien en dien tijd van de aarde verdween.

Mijn nieuwsgierigheid — dat was 't geloof ik meer dan leergierigheid — werd slechts ten deele bevredigd door de verklaring die de leeraar in de geschiedenis mij wist te geven: „Rammekens was een versterking nabij Vlissingen”. Onopgelost bleef de vraag, waarom Elisabeth, die reeds Vlissingen

als pand kreeg, ook nog het nabijgelegen Rammekens wenschte; onopgelost ook de vraag, wanneer dit Rammekens verdwenen was. Want dat het niet meer bestond scheen wel vast te staan: op geen enkele kaart van Zeeland was het te vinden, en zelfs de Atlas van den A.N.W.B. schonk geen licht.

Het zal mijne lezers niet verwonderen, dat ik bij mijn eerste bezoek aan het lieflijke Walcheren dan ook met gretige handen greep naar den Gids van dit eiland, om te zien of hij mij misschien iets zou vertellen van dat vermaledijde geheimzinnige Rammekens. En jawel, daar stond het zoo waar: zuidoostelijk van het dorp Rithem (ik citeer uit het hoofd, daar ik op 't oogenblik den Gids niet tot mijn beschikking heb, maar 't kwam neer op wat ik hier schrijf) aan de Schelde lag eens „het thans verdwenen kasteel Rammekens”.

Geen sprake van ook maar een brok muur, een enkele puinhoop, herinnerend aan de plaats, waar eens de soldeniers van de voorzichtige Elizabeth in bezetting lagen. Waarschijnlijk zou ik slechts op een groen grastapijt gezeten, kunnen treuren over de verdwijning van Rammekens, dat eens zóó bekend was, dat een Engelsche koningin het als een waardevol pand beschouwde, en mijn vloek kunnen opzenden naar de schrijvers van geschiedenisleerboeken, die meestal zoo jammerlijk uitvoerig, op enkele punten — Rammekens! — zoo onverdedigbaar onvolledig zijn.

Wie slechts weinige dagen op Walcheren kan verblijven, zoals ik dien eersten keer, komt er niet toe zich naar een grastapijt te begeven waar eens een kasteel stond en daar te gaan treuren en vloeken. Zoo geschiedde het, dat ik Walcheren verliet zonder de plaats bezocht te hebben, (die ik met behulp van den Gids nu toch wel had kunnen vinden) waar eens Rammekens' vermoedelijk dikke muren rezen en zich — al weer vermoedelijk — in den Scheldestroom spiegelden.

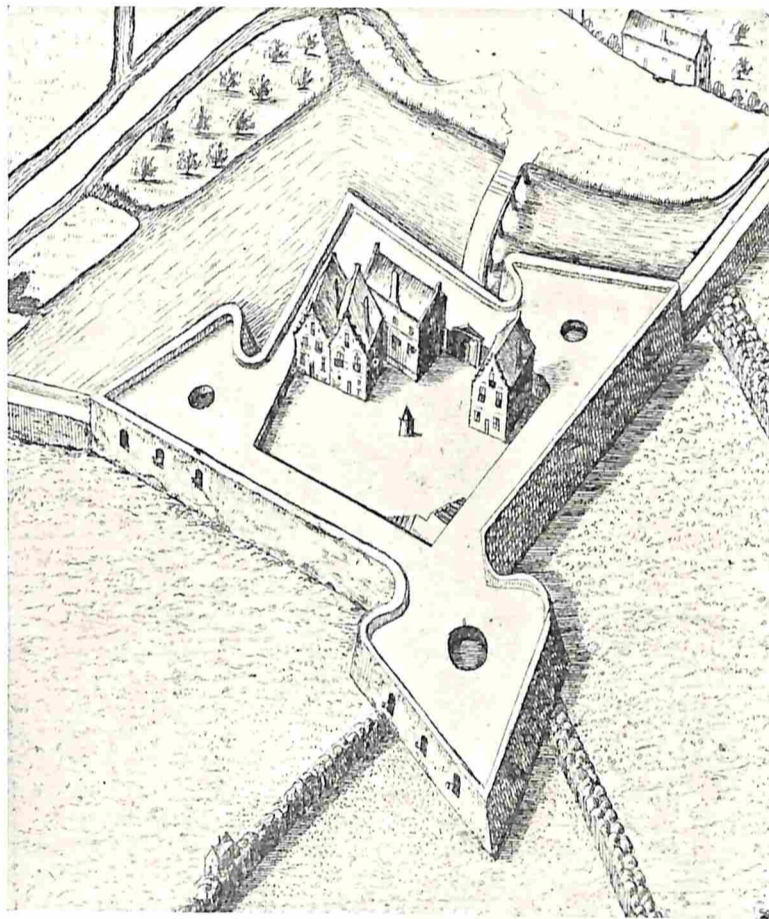
Maar toch liet Rammekens mij nog niet met rust. Want zou er van dit certijds befaamde kasteel niet iets in „Buiten” te vertellen of af te beelden zijn?

Ik vroeg aan Middelburg's archivaris of er oude prenten van Rammekens bestonden, en, voor alle zekerheid — je kunt nooit weten! — of een bezoek aan de plaats waar het kasteel gestaan heeft, de moeite loonde, of er nog misschien iets aan oude tijden

herinnerde. Het antwoord was verrassend. Zeker bestaan er prenten van Rammekens, zoo werd mij medegedeeld. En dan is er in de verzameling van het Zeeuwsch Genootschap een goede foto van de nog bestaande fraaie poort. Van het kasteel is overigens weinig meer overgebleven.

Er was dus nog iets, zij 't weinig, van Rammekens over, er was zelfs nog een fraaie poort! Rammekens was niet spoorloos van den aardbodem verdwenen, zooals de Gids van Walcheren mij had willen doen gelooven.

Natuurlijk stond bij mijn volgend bezoek aan Walcheren Rammekens als No 1 op mijn programma. Ik ging er heen over 't vriendelijke dorpje Rithem, met zijn mooien kerktoren. Vandaar leidt een smalle doch goede grindweg in zuidoostelijke richting naar den Scheldedijk, waar hij plotseling eindigt of juist: overgaat in een landweg, die naar eenige boerderijen voert. Geen overblijfselen van een kasteel waren echter te zien. Ik beklom den hoogen dijk. Vóór mij stroomde de breede Schelde, getooid met zeilschepen en naar of van Antwerpen varende stoombooten. In de verte de lage kust van het Zeeuwsch-Vlaamsche land. Een schitterend gezicht! Ik had er echter nauwelijks oogen voor, want Rammekens was mijn doel,

RAMMEKENS IN VOGELVLUCHT GEZIEN, NA DE VERANDERINGEN IN 1652.

Uit Blaen's stedeatlas.

en ik zag het niet. Maar daar, nog zeker wel 2 K.M. voorbij de plaats waar de dijk zich naar het noordoosten boog..... Rezen daar, nabij den dijk, geen lage oude muren uit het groene land? Ja, dat moest Rammekens, het lang gezochte, zijn! Eindelijk dan toch zou mijn nieuwsgierigheid bevredigd worden!

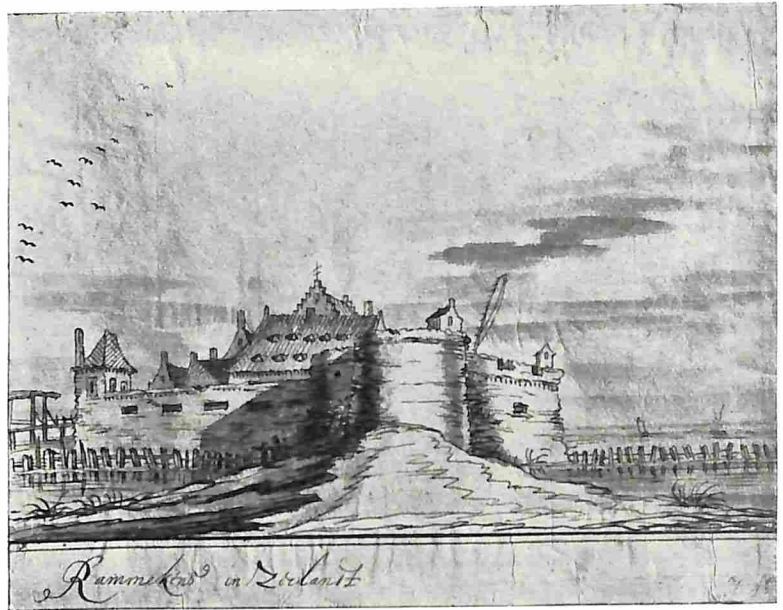
Ge begrijpt dat ik geneigd was er op los te stormen. Maar de weg was er niet naar. Want ge moet weten, dat niet alleen aardrijks- en geschiedkundigen dit Rammekens voor u moeilijk te vatten en te benaderen maken. Walcheren zelf maakt het u óók niet gemakkelijk. Want geen weg leidt er heen. Toegegeven dat voor een provinciale weg misschien weinig reden bestaat. Maar wat bezielt de overigens zoo ijverige vreemdelingenverkeer-vereening van dit eiland, dat ze de toeristen niet alleen door een onjuiste voorstelling in haar Gids, van Rammekens afhoudt, maar ook door in gebreke te blijven tenminste een fietspad aan te leggen, dat een bezoek aan deze historische plaats zou vergemakkelijken?

Zeker, ik weet wel, dat ik al den minst gemakkelijken weg naar Rammekens koos, langs den hoogen, zeer smallen Scheldedijk; maar ook aan de andere zijde, over den breeden dijk, langs het dichtgeslibde kanaal van Welzingen, loopt, tenminste wat de zuidelijke helft betreft, geen weg. En juist hier zou de aanleg van een fietspad weinig bezwaar en weinig kosten met zich brengen. Waarom, waarom toch, moet Rammekens voor ons als met een floers van geheimzinnigheid omringd blijven?

Na een moeilijken tocht van naar schatting een klein half uur bereikte ik dan eindelijk, met mijn fiets in de hand, de oude muren. Het woord „bereikte” vatte men niet letterlijk op. Want het bleek mij, dat Rammekens niet onmiddellijk meer aan de Schelde ligt, zooals het dat vroeger deed. En denk niet, dat gij van den dijk op de oude muren kunt aanstormen met een: „Eindelijk, o Rammekens, heb ik u dan gevonden!” Neen, tot het einde blijft Rammekens geheimzinnig en ongenaakbaar, hekken en prikkeldraad zorgen daarvoor.

Ik verliet den Scheldedijk en ging over op den aansluitenden breeden dijk langs het thans verlande water, dat eens den toegang tot Middelburg's haven vormde, draaide op deze wijze om Rammekens heen, dat even dichtbij, maar ook even ongenaakbaar bleef. Even noordelijker ligt een kleine boerderij en daar eindelijk werd mij toegang tot Rammekens verschaft. Een kleinen bruinoogigen jongen — waarom niet een zijner bekoorlijke zusjes? — werd een geweldig groote sleutel meegegeven. En zoo gingen wij de groote oude poort binnen.

Men moet zich den tijd terug denken, toen Walcheren aan de Zuidoostzijde veel kleiner was, en Middelburg lag op een half uur afstand van het breede water, dat het eiland van Zuid-Beveland scheidde. Daarin mondde Middelburg's in 1532 op last van Karel V gegraven nieuwe haven uit, een recht kanaal. Men bereikte het, langs de kust varende. Want in het midden van het Sloe waren ondiepten en slibben, die langzamerhand zelfs bij vloed droogbleven, en een eiland vormen, „Nieuwland”, dat nog langen tijd van Walcheren is gescheiden geweest. Daar de vaargeul langs Arnemuiden reeds in de 16de eeuw begon te verzanden, was de zuidelijke toegang tot Middelburg's haven al spoedig de voornaamste. Hij bevond zich ongeveer een uur ten oosten van Vlissingen, ter plaatse van de reede van Rammekens of Rammetjes, van welken naam ik niet een beslist-juiste verklaring durf te geven. Zelfs een leek in krijgskundige zaken, als schrijver dezer regelen, begrijpt dat 't hier een gewichtig strategisch punt was, en verwondert zich niet dat bij deze drukbezochte reede en den toegang van de Schelde tot Middelburg, op de plaats, die voorheen Blancaers- of Blankershoek werd genaamd, een kasteel werd gesticht, dat tegelijk de reede van Rammekens en den toegang tot de haven van Middelburg had te beschermen. Karel V besloot tot den bouw ervan in 1547 (den 29en April, als gij er belang in stelt) nadat de landvoogdes Maria van Hongarije hem er om verzocht had. Vermoedelijk had ter zelfder plaatse reeds vroeger een burcht gestaan; men heeft er tenminste later fundamenten van ouderen datum gevonden. Ook de titel

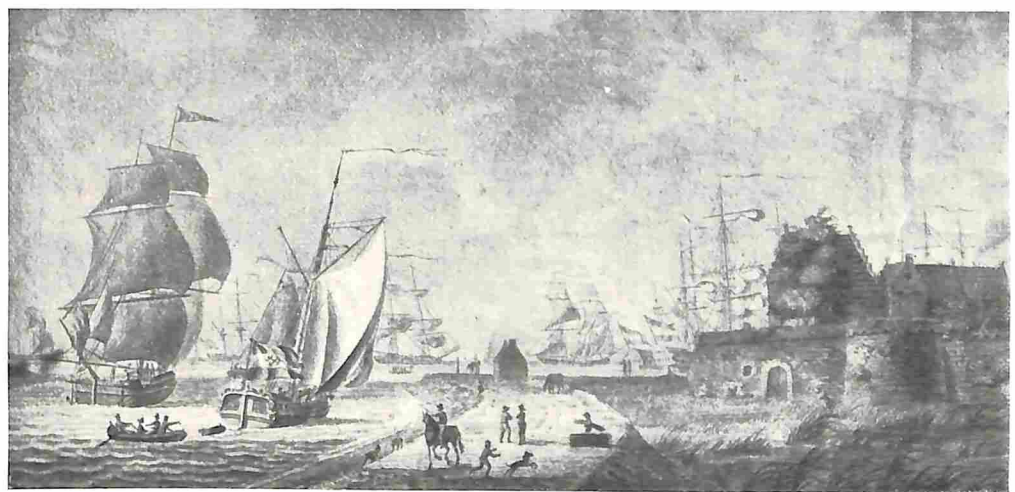
HET KASTEEL RAMMEKENS OMSTREEKS 1600.
Naar de tekening in de verzameling „Zelandia illustrata” te Middelburg.

van een zekeren Adriaan van Nijenwerven, „heer van Rammekens” wijst in die richting.

Maria kwam het kasteel, dat in 1557 voltooid was, in eigen persoon bezichtigen, en gaf het den naam *Zeeburg*, een naam die echter nooit populair is geworden: bijna altijd werd het Rammekens genoemd. De grondslagen werden opgetrokken van steen, grootendeels afkomstig van de overblijfselen van kerken en kasteelen in verdronken Zuid-Beveland; het verdere werk werd ten deele voltooid met afbraak van oude gebouwen in de nabijheid, o.a. van het klooster te Nieuw-Erve.

Rammekens was eigenlijk meer een versterkte plaats, dan een kasteel in middeleeuwschen zin. Men heeft het zich voor te stellen als een driehoekige plek gronds, door hooge, aan de buitenzijde met muren bekleede wallen omringd; de zuidelijke punt, een heel „bastion” eenigszins in den vorm van een pijlspits, stak in het water uit, dat twee zijden van het kasteel bespoelde. De prent uit Blaeu's stedeboek, waarvan op de vorige bladzijde een gedeelte is gereproduceerd (de oorspronkelijke prent geeft er nog een groot gedeelte van den omtrek bij, met de reede, waarop tal van schepen zijn geteekend) geeft er een duidelijker voorstelling van dan de overigens wel schilderachtige oude prenten, waarvan hierbij ook eenige zijn afgebeeld. Of deze 17de eeuwse voorstelling echter den oorspronkelijken toestand weergeeft? Een prent, afbeeldende de verovering van het fort door de Geuzen in 1573, geeft zeer duidelijk ronde uitspringende muren op de hoeken te zien, maar is vermoedelijk niet zeer betrouwbaar; ook op andere prenten ziet men echter rondingen, die men op de voorstelling van den toch wel betrouwbaren Blaeu te vergeefs zoekt; we weten trouwens, dat in 1652 de vestingwerken belangrijk zijn veranderd, nadat deze zeer vervallen waren.

Binnen de wallen 1) verzezen een aantal gebouwen, zooals onze prent op blz. 320 te zien geeft. Een en ander een merkwaardig staaltje van vestingbouwkunde uit het midden der

DE TOEGANG TOT DE HAVEN VAN MIDDELBURG EN DE REEDE VAN RAMMEKENS IN DE 17DE EEUW.

Naar een prent in de verzameling „Zelandia illustrata” te Middelburg.

Foto Helder.

HET FORT RAMMEKENS, VAN DE LANDZIJDE GEZIEN.

16de eeuw, waarbij de muren en wallen hoofdzaak waren ter afwering van den vijand en de gebouwen daarbinnen nog slechts tot huisvesting van 't garnizoen dienst deden.

De zeedijken liepen op de twee andere punten van den driehoek aan, en werden daar door een half bastion bestreken; aan de landzijde bevond zich een z.g.n. „gebroke courtine”, aanvankelijk van aarde, die een vooruitspringenden rechtehoek vormde. Daar was — ik kan wel zeggen, is nog — de ingang, een hooge statige poort, die nog altijd de voornaamste bezienswaardigheid van Rammekens' overblijfselen vormt, en waarin het jaartal 1547 aan het jaar herinnert, waarin met den bouw een aanvang werd gemaakt. De gleuven in de lijst boven deze poort wijzen op de ophaalbrug, die vroeger voor deze poort lag, over de gracht die hier het kasteel beschermde en waarvan nog slechts weinig over is.

Bij mijn bezoek aan Rammekens zag ik in een muur aan de oostzijde een steen met het jaartal 1714; in dat jaar zijn vermoedelijk herstellingen geschied.

In 1787 zijn de gebouwen van Rammekens tot hospitaal ingericht ten behoeve van zieke manschappen van op de reede liggende schepen, dank zij een legaat van den heer Steengracht van Souburg gemaakt, oorspronkelijk tot opbouw en onderhoud van een vrijwillig werkhuis te West-Souburg, wat echter niet uitvoerbaar bleek te zijn.

Moet hieruit afgeleid worden, dat wat eenmaal het sterkste bolwerk van Walcheren werd geacht, toen, naar men meende alle krijgskundige beteekenis had verloren? Zoo ja, dan had men zich vergist. Want toen in 1809 de Engelschen op Walcheren landden en zich den 5den Augustus van dat jaar van het oude kasteel meester maakten, bleek, dat van daaruit gemakkelijk de toevoer van Vlissingen uit Breskens belet kon worden.

Geen wonder dan ook, dat Napoleon de strategische beteekenis van Rammekens inszag en in 1811 „Zeeburg” geheel deed moderniseeren naar de regelen van toen geldenden vestingbouw. De gebouwen binnen de wallen werden gesloopt, en in deze versterkte en verbrede wallen werden de verblijven voor de bezetting gemaakt. Het vooruitspringende bastion aan de rivierzijde werd tot officierenzaal ingericht. Boven den ingang tot deze zaal ziet men nog een steen met het jaartal 1812, in welk jaar de herinrichting van het fort geeindigd was.

Het fort Rammekens zou den keten van versterkingen, die Napoleon om Vlissingen had ontworpen, aan de oostzijde afsluiten. De loop der gebeurtenissen verhinderde de volledige uitvoering van het plan, maar Rammekens was volgens den wensch van den Franschen keizer veranderd. Och, mochten zijn plannen ook ten opzichte van de oude versterking niet zijn uitgevoerd. Want aan hem is het te wijten, dat er betrekkelijk zoo weinig meer van 't oude Rammekens over is, dat we hier thans vinden een verouderd fort, dat, als we binnen de wallen zijn gekomen, veel overeenstemming vertoont met de vele andere verouderde forten, waaraan wij zoo rijk zijn. Vooral de 9 genummerde gewelven doen er sterk aan denken. Slechts de muren aan de buitenzijde, hoewel hier en daar sterk vernieuwd, vooral in 1811—12 vermoedelijk, herinneren, ook met hun sluippoortjes aan de rivierzijde, de

1) Aanvankelijk vermoedelijk slechts dikke muren, die in 1652 door aarden wallen er achter zullen zijn versterkt.

2) In 1753 was, volgens den tegenwoordigen staat van Zeeland, het kasteel weder, dus een eeuw na zijn herstel, merklijk vervallen, maar werd toen nog dagelijks door manschappen van de Vlissingse bezetting betrokken. Merkwaardig dat door de eeuwen heen van een voortdurend goed onderhoud van dit „bolwerk van Walcheren” geen sprake is geweest.

hier en daar dichtgemetselde schietgaten, en de fraaie hoofdboog vooral, nog aan het oude kasteel uit ver vervlogen dagen.

Rammekens zooals het zich nog thans vertoont, is dus een herschepping van Napoleon, die nog slechts hier en daar aan de in 1652 gewijzigde schepping van Maria van Hongarije herinnert.

Het zal ook wei Napoleon geweest zijn, die aan de landzijde het eigenlijke fort in een wijden boog door wallen en een gracht deed omringen, die nog te zien zijn. Wellicht waren reeds in zijn tijd de gracht, die hier de kasteelmuren bespoelde, en de brug, die er over lag, verdwenen.

Een steenen trap voert naar de breede met gras bedekte wallen, waarbinnen twee putten, die nog over zijn, voorzagen in de behoeften aan water van de bezetting.

* * *

Rammekens is — het volgt uit het bovenstaande — een merkwaardig monument van de geschiedenis onzer vestingbouwkunde, al is het thans van zoo weinig krijgskundige beteekenis meer, dat het tijdens den wereldoorlog een der weinige plaatsen van Walcheren was, waar geen soldaten waren gelegerd, en dus als geheel buiten gebruik kan worden beschouwd. Dit zal wel het gevolg zijn van de verlanding en afdamming van Middelburg's oude haven, die het mede beschermde, en van de verondieping van de reede er voor. Een vrije verbinding tusschen Breskens en Vlissingen kon voor den beheerscher van het vasteland tegenover Engeland van 't hoogste belang zijn, voor Nederland staat de zaak geheel anders.

Maar Rammekens vormt tevens een historisch plekje grond. Hier is in 1555 Karel V na zijn afstand sloop gegaan, met een vloot van 15 Spaansche en 20 Nederlandsche schepen.

In 't gezicht van het toen nog door de Spanjaarden bezette kasteel werd op de reede van Rammekens in 1573 een Spaansche vloot van meer dan 20 lichte oorlogsschepen door Zeeuwsche visschers en zeelieden in brand geschoten of in den grond geboord, een tafereel, dat op het bekende tapijt in Middelburg's abdij vereeuwigd is. Kort daarop wist Boysot met zijn Geuzen het kasteel voor den Prins te veroveren, wat ook de overgave van Middelburg ten gevolge had.

Tien jaar later werd, het is reeds hierboven vermeld, in Rammekens Engelsche bezetting gelegd. Meer dan dertig jaar duurde die toestand. Maar toen aan Jacobus I door toedoen van Oldenbarneveld de aan de Staten voorgeschoten gelden waren terugbetaald, in 1616, werden de Engelsche troepen uit de versterking teruggetrokken, en kreeg deze weer Zeeuwsch garnizoen.

Den vierden Juni 1600 werd, op honderden vaartuigen, voor Rammekens het leger ingescheept, dat den Spanjaard in Vlaanderen zou bestoken, een onderneming, die tot den slag bij Nieuwpoort leidde.

Daarna brak een rustige tijd voor het kasteel aan, waaraan Napoleon een einde maakte. Den 9en Mei 1810, weinige dagen na zijn huwelijk met Maria Louise, bezocht de Fransche keizer, in gezelschap van zijn jonge gemalin, zijn broeder Jérôme (den koning van Westfalen) en diens vrouw, zijn aangenomen zoon Eugène (den onderkoning van Italië) en een schitterend gevolg, het oude Rammekens, waaraan hij zulk een groote militaire beteekenis hechtte. En al spoedig daarop wordt het in een Napoleontisch fort herschapen, dat nooit zijn sterkte heeft getoond, tot op dezen dag, nu het verlaten en vergeten is, en... verwaarloosd wordt.

Want de oudste en meest merkwaardige gedeelten der oude muren — de nieuwste gedeelten zijn in merkwaardig goeden toestand — beginnen bedenkelijk af te brokkelen. Het vermoeden rijst, dat ook Den Haag Rammekens vergeet. Of zwaait nog Oorlog, dat, zooals we weten, monumentenzorg niet tot zijn taak rekent, den scepter over het fort? Zoo ja, moge daarin dan spoedig verandering komen: thans is het vóór alles een historisch monument, dat, naar wij hopen, spoediger gemakkelijker dan thans bereikbaar moge worden gemaakt.

Maar reeds thans, bezoekers van den tuin van Zeeland, vergeet Rammekens niet!

HOE DE DIEREN SPREKEN

32) DOOR WILLIAM J. LONG.

Met toestemming van den schrijver vertaald door S. CILIA STOFFEL.

DIT eigenaardige gevoel van bespied te worden is, laat me dat even zeggen, heel sterk in sommige menschen die het niet als iets toevalligs of als verbeelding beschouwen. Ik heb tweemaal kennis gekregen van een reeks zorgvuldig genomen proeven, die ten doel hadden uit te maken in hoe verre zoo'n gevoel betrouwbaar is; in beide gevallen was de uitslag neutraal: vijftig tegen vijftig; maar ik vraag me af, of de uitslag, indien de proeven met Indianen of met in den natuurstaat levende menschen (onder natuurlijke voorwaarden) genomen waren, niet heel anders had kunnen zijn. Het feit dat de eerste de beste vijftig menschen, die men ontmoet, in een bosch zonder paden verdwalen of in een kring gaan loopen, is van beteekenis voor die vijftig en voor de groote meerderheid van de anderen, maar het zegt niets met betrekking tot den eenen Boschjesman, die gaan kan waar hij wil, zonder dat er gedachte of mogelijkheid is van verdwalen, door zijn zeker oriëntatievermogen.

Zoo mogelijk ook met dit gevoel van bespied te worden: misschien te onnaspeurlijk om er een onderzoek naar in te stellen, of zelfs om het te omschrijven. Vele malen sinds mijn jeugd, als ik alleen in de groote bosschen aan 't visschen was of nachtwake hield aan een meer in de wildernis, heb ik het gevoel gehad, soms vaag en dan weer beslist, dat er vreemde oogen op me rustten. Het is waar dat ik dan wel eens niets ontdekte wanneer ik omkeek, óf omdat er geen dier was, óf omdat het te goed verscholen zat om in 't oog te vallen; maar veel vaker bleek het gevoel juist — zoo dikwijls zelfs dat ik er weldra op ging vertrouwen zonder twijfel of vraag, zooals Simmo, mijn Indiaan, nog doet en enkele andere mij bekende menschen die thuis zijn in de bosschen.

Het is mogelijk dat neus of ooren niet vreemd zijn aan dat gevoel, dat een licht gerucht of een flauwe geur zich misschien zoo zwakjes doen gevoelen dat we een gewaarwording van „leven” hebben, zonder te weten door wat voor orgaan die indruk ontvangen is. Daar ben ik nog in 't geheel niet zeker van; op 't oogenblik zelf schijnt het dat er een extra zin aan 't werk is, fijner dan reuk of gehoor; en terecht of ten onrechte, het associeert zich voor ons blijkbaar met den doordringenden blik van het dier op onze rug.

Om eens een enkel geval aan te halen uit de vele die ik mij herinner: ik zat eens tegen de schemering aan den oever van een meer met alle aandacht de dwaasheden van een mannetjeseland te volgen, dien ik naar open terrein gelokt had. Hij zwierf aan den overkant van een kleine baai heen en weer, luisterde af en tõe, sloeg dan weer met zijn gewei door het struikgewas, terwijl hij bij tusschenpoozen zijn malle trompetgeluidje liet hooren — op allerlei ongeduldige manieren te kennen gaf wat een jonge, dwaze eland hij was. Een oudgediende zou zich gedekt hebben gehouden tot hij er achter was wat hij weten wilde. Ik had met mijn geloei opgehouden toen het mannetje den eersten keer antwoordde, had een schok door me heen voelen gaan toen hij door de bosschen kwam aanstormen, had in stilte gejuicht toen hij zich het open terrein binnenstortte, al knorrend en uitdagend als een kampioen; nu genoot ik kalmpjes van zijn verwarring, dat hij de begeerlijke koe niet vond, die hij zoo even nog had hooren roepen. Hij zag of vermoedde me niet, ik was de eenige die van de vertooning genoot en was in spanning wat hij doen zou wanneer hij de baai omkwam, wat zeker zou gebeuren, en mij daar op zijn weg zag zitten. Omdat hij groot en woest en dwaas was, wist ik niet wat me zou te wachten staan; mijn kano dreef klaar tegen het uiteinde van een aangespoelden boomstam, één duw zou ze mét mij het diepe water inzenden. Ik noem deze bijzonderheden alleen, om te toonen waar mijn gedachten waren.

Terwijl ik de vertooning in de stilte van de schemering zat op te nemen, bekwam me plotseling 't gevoel dat er iets naar me keek. Het mannetje was in mijn richting de baai om beginnen te loopen; misschien hadden zijn oogen me gesnapt — maar neen, hij was in 't volle gezicht, en 't gevoel staat altijd met iets onzichtbaars in verband. Zonder van houding te veranderen keek ik zorgvuldig om me heen, spiedend over het meer en vooral in de bosschen, die al diep in de schaduw lagen. Toen ik vogel noch ander dier, noch

beweging vond, niets om van te schrikken, keerde ik mij om en keek nieuwsgierig naar het mannetje dat stil stond om zijn belachelijk trompetgeluidje te laten schallen. Hij was misschien vijftig of zestig meter weg. Hij had me nog niet gezien; ik was niet bang voor hem, geen zweem van angst had ik; toch bekwam me weer dat gevoel, dezen keer dringend, onweerstaanbaar, alsof me iemand aanraakte en zei: „maak dat je wekomt!” Dat deed ik onmiddellijk; ik sprong op de been; en uit een sparrenboschje achter me stormde nog een mannetje. Ik had er niet over gedroomd, dat te lokken.

Aan zijn grootte, zijn gewei, zijn woeste geknor herkende ik dit monster dadelijk. Ik had het eerder ontmoet, eens op een boschpad, eens aan den oever van het meer, en had hem de ruimte gegeven zooveel als hij maar verkoos. Het was een grauw, oud mannetje, leelijk en gemelijk, dat zijn aangeboren vrees voor den mensch verloren scheen te hebben — door een schrijnende wond misschien, of doordat hij in zijn eentje het leven van een uitgestootene leidde. Hij was lichtelijk krankzinnig, oordeelde ik. Dat hij gevaarlijk was, wist ik uit het feit, dat hij onlangs een aanval op mijn Indiaan had gedaan, zonder dat er aanleiding voor was. Hij had het lokken ook gehoord, was er van achteren zoo behoedzaam als een kat op afgekomen en had me ongetwijfeld gadeslagen, door mijn stilzijn in de war gebracht, tot mijn eerste besliste beweging hem in sprongen voor den dag bracht. Maar ik dwaal af van het ventje, dat zijn eerste onderricht in de bosschen kreeg, en leerde dat het hierop aankomt: zich volkomen stil houden.

Later, toen ik een jaar of acht, negen was, ging ik in m'n eentje den eenen zomerschen dag voor, den anderen na naar de wilde weiden met boschbessen. Als er niet meer gingen in mijn grooten emmer, maakte ik een kom door den bol van mijn hoed in te deuken, en vulde dien tot den rand met heerlijke boschbessen. Deze en een flinke snee brood vormden een lekker twaalfuurtje, dat ik altijd gebruikte met 't gezicht op het hol van een vos of een ander verblijf, waar het nest van een vogel huisde, dat ik in de bosschen ontdekt had. En weer, als ik rustig in de eenzaamheid zat, gebeurde 't, dat vogels en andere kleine dieren er door nieuwsgierigheid toe gebracht werden om even onbevreesd nader te komen, als toen ik te klein was om kwaad te doen. Nu blafte een wijfjesvos, die vond, dat 'k te dicht bij haar hol of haar jongen zat, ongeduldig tegen me, als een gee hondje met een kattestem; dan weer keerde een broedende vogel, die bezwaar had tegen mijn onder-

DE OUDE POORT VAN RAMMEKENS.

zoekend kijken, eerst haar staart naar me toe, draaide zich weldra weer om, werd eindelijk razend en fladderde me om 't hoofd onder luid gescheld om me weg te jagen. Zoo gebeurde het dikwijls, dat ik in dat uurtje van rust nader of gelukkiger of leerzamer kijkjes in het natuurleven kreeg, dan mogelijk zouden zijn, als ik een maandlang met geweer of plantenbus door de bosschen dwaalde.

Eens, toen ik mijn boterham onder de dennen zat op te eten, en onder de bedrijven naar een hol loerde, dat ik ontdekt had om te zien wat er uit zou komen, kwam er een kraai op geruischlooze wieken aanzeilen en streek zoo dicht bij me neer, dat 'k nauwelijks durfde knipooogen, uit angst dat zij die beweging zou merken. Mijn eerste gedachte was, dat ze nestjes aan 't uithalen was (een kraai gaat daar heel omzichtig bij te werk) maar het leek veeleer, dat ze luisterde, want ze zette haar kop nu eens scheef naar dezen, dan naar dien kant en uit een lui *geha* in de verte maakte ik op, dat ze de voldoening smaakte, dat haar troep ergens anders bezig was en zij 't rijk alleen had. Al gauw hipte ze langs den tak, waarop ze stond en liet zich naar een vork van een denneboom glijden, waar ze iets dat onder een laag van bruine naalden was verscholen, begon te ontblooten. Het eerste wat ze er uit haalde was een stuk glas, dat met alle kleuren van den regenboog in een verdwaalde zonneschicht sparkelde. Toen kwam er een stukje kwarts met nog meer gefonkel, een schelp, een zilverachtige gesp, en nog wat glimmende dingen, die ik niet thuis kon brengen. Ze keerde haar schatten om en om, terwijl ze aldoor genoeglijk in zichzelf kraste; toen stopte ze alles weer weg, bedekte 't weer met naalden en glipte geluidloos heen. Daar ik tamme kraaien gehouden had, wist ik, dat ze altijd glimmende dingen, die ze in huis maar vinden, stelen en verstoppen; en hier in de dennenbosschen was iets dat er op wees, hoe wilde kraaien, misschien wel allemaal, dezelfde begeerige gewoonte hebben.

Op een anderen dag, een zaligen dag, toen de uitbottende bosschen stem hadden en het leven zich blij roerde in boom en struik, nam ik een mondharp uit mijn zak en begon er zoo maar wat op te spelen.

Neen, het gebeurde niet met opzet, dat ik zoo deed. Ik had ver in 't rond gezworven, was de winden of 't gelok der vogels gevolgd, tot een zonnige open plek me uitnoodigde te rusten, en toen had ik op het muziekinstrument getokkeld, met geen andere bedoeling dan de dichterszoon had, die „flood onder 't gaan bij gebrek aan gedachten.” De rhyt' mische, nasale snaar klank was, denk ik, een geluid, dat voor of na dien tijd nooit op die plek gehoord is, en de eerste, die haastig een onderzoek kwam instellen, was een zangvogel met mooie kleuren, wiens naam ik niet kende; en die kon me ook niets schelen, want ik was er zeker van, dat hij door 't een of andere geluid of teeken straks wel een naam voor zichzelf aan de hand zou doen, die me beter zou bevallen dan het barbaarsche taaltje, dat 'k wel in een vogelboek zou vinden. Het levendige, kleine ding streek op een tak geen drie voet van mijn gezicht af neer, terwijl zijn kopje zoo draaide, dat hij me of met 't eene of met 't andere oog in de gaten kon houden als 'k me stil hield, of piepend zijn verontwaardiging uitte, als ik op de mondharp tokkelde. Daarna kwam er een gaai aan, zoo bemoeiziek als een veldwachter; toen nog meer vogels, die hun nieuwsgierigheid half onder vriendelijke manieren verborgen; en een eekhoorn, die in 't geheel geen manieren had, die iedereen uitschold en op zoodanige wijze rondsprong, dat het leek of zijn dolle kop gevaar liep.

Terwijl ik dit kleine gezelschap gadesloeg, dat scheen te vragen: „Wat is er aan de hand? Wat is er aan de hand?” drong de beteekenis er van plotseling tot me door als een verrassende ontdekking. Toen ik op die open plek kwam, wist ik slechts, dat de dieren nader zouden komen, als ze merkten dat ik stil zat; eer ik er vandaan ging, had ik de verklaring gevonden: dat het heele boschvolkje razend nieuwsgierig is, zoo nieuwsgierig als even zooveel menschelijke babbelkousen, maar zonder iets van haar boosaardigheid; dat ze door een innerlijken drang naar elk vreemd geluid of ding getrokken worden, zooals er zich een menschenmenigte verzamelt, wanneer iemand kapriolen maakt of ruzie zoekt of een schreeuw geeft of in de lucht kijkt, of iets doet, dat anders is dan anders. Wanneer ge in de stille bosschen verschijnt brandt elk dier binnen 't gezicht of 't gehoor van nieuwsgierigheid; ze zijn als de bewoners van 't eiland Nantucket die hun eenige huurkoets „Wie komt daar aan?” noemden. Omdat ge een vreemde zijt en het hun geen zier aangaat wat ge uitvoert, hebben ze des te grooter belangstelling voor u en uw doen en laten; ge komt tot hen met al de bekoring van het onbekende, het onverwachte; en ze zullen onbevreesd en allergeenoglijkst aan hun nieuwsgierigheid toegeven, zoo lang ge maar weet, hoe ge die aan moet wakkeren of zoolang ge er mee weet te spelen en u stil te houden, terwijl ge er van geniet.

Dit alles is al heel natuurlijk, zoo natuurlijk als het leven;

maar het staat niet geschreven in enig boek overnatuurlijke historie, en het kwam dien dag tot me als een wonderlijke ontdekking. Dadelijk wees het den juisten weg aan om dieren te bestudeeren als levende wezens; en sedert dien tijd heeft het me al menig boeiend kijkje gegeven op het vroolijke boschtooneel, en een levenslang genot.

(Wordt vervolgd)

De militaire geheimen van Schiphol.

Zooals onze lezers weten, is het eenige jaren geleden aangelegde vliegekamp in den Haarlemmermeerpolder nabij

Amsterdam sinds enigen tijd ook in gebruik als vliegekamp voor het internationale luchtverkeer tusschen ons land en Londen, Brussel-Parijs en Hamburg. Minder bekend is, dat dit kamp zijn naam ontleent aan het oude ronde steenen fort in zijn nabijheid, aan de ringvaart. Hoewel het ons niet is mogen gelukken de geschiedenis hiervan te weten te komen en een verklaring van zijn eigenaardigen naam te vinden — kan misschien een onzer lezers ons helpen? — leek het ons toch wel aardig er een afbeelding van te geven. Maar er is nog zoo iets als een militaire overheid, die voor onze veiligheid waakt, en die onzen fotograaf verbood, het oude fort — let wel het behoort niet tot de verouderde forten van Hollandsche Waterlinie of . . . . . Stelling Amsterdam, maar is van nog veel ouder datum — op de gevoelige plaat te brengen, en dat op de prettige, beschaafde wijze, waarvan onze officieren, als politieagenten optredende, het geheim bezitten. Slechts bovenstaand kiekje, met den rug naar Schiphol genomen, bleek onschuldig genoeg te zijn.

Eenige malen per dag kunnen reizigers van alle nationaliteiten van uit de lucht Schiphol en omgeving, de ligging van het kamp, de plaats waar de oude steenklomp staat, naar hartelust opnemen. Maar als onze fotograaf niet de ligging van dit alles, maar slechts het oude gebouw aan het water wil in beeld brengen, wordt hem dat verboden!

Is dat nu gewichtigdoenerij of machinaal opvolgen van bevelen, die in oorlogstijd werden gegeven?

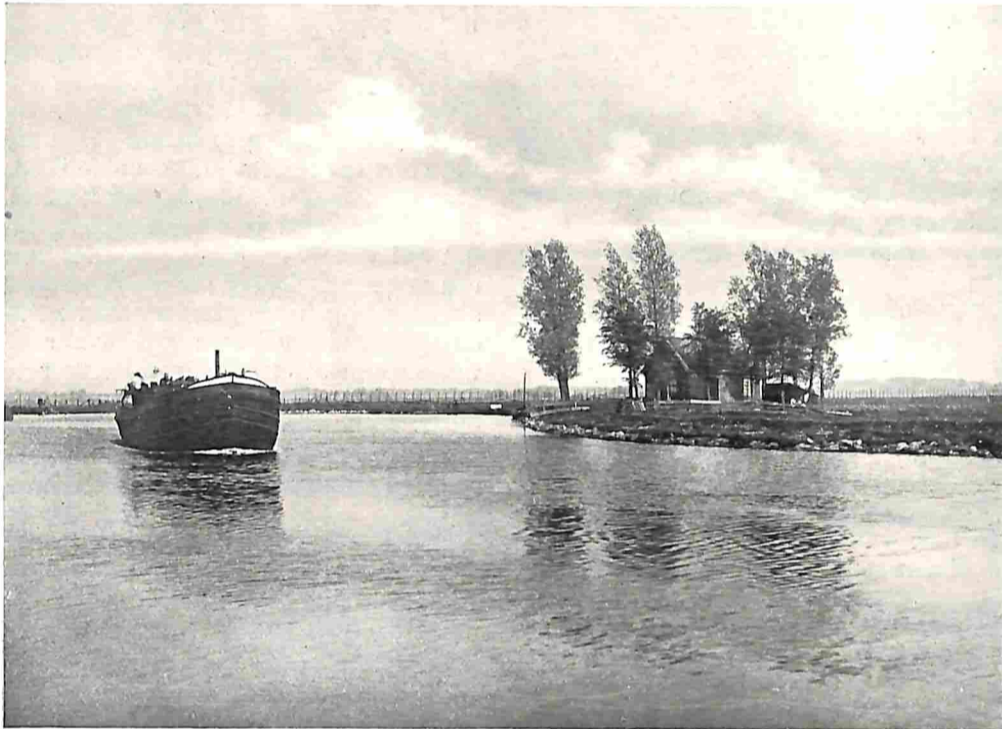

Foto C. Steenbergh.

BIJ SCHIPHOL.